فصلنامه پژوهش‌های جدید در مدیریت و حسابداری
Journal of Research in Management and Accounting
دوره جدید، شماره هفدهم، تابستان ۱۳۹۷، صص۱۲۵-۱۰۵ **New Period. No 17. 2018, p 105-125**
شماره شاپا (۳۵۹۳-۲۵۸۸) **ISSN: (2588-3593)**

موانع جذب سپرده های قرض الحسنه از دیدگاه سپرده گذاران در بانکداری اسلامی (مطالعه موردی: بانک قرض‌الحسنه مهر ایران شهرستان تبریز)

تقی شیرزاد[۱]. محمد رجائی باغ سیائی[۲]. بهمن دارابی[۳]

۱. کارشناسی ارشد بانکداری اسلامی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبایی تهران، ایران

نویسنده مسئول

۲. استادیار گروه علمی بانکداری اسلامی دانشگاه علامه طباطبایی تهران. ایران

۳. کارشناسی ارشد بانکداری اسلامی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبایی تهران، ایران

چکیده

این مطالعه به بررسی موانع و چالش‌های جذب سپرده قرض‌الحسنه پس‌انداز بر حسب اهمیت و الویت می‌پردازد. تحقیق از نظر هدف کاربردی و روش آن توصیفی- پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش در برگیرنده مشتریان بانک قرض‌الحسنه مهر ایران شهرستان تبریز می‌باشد. حجم نمونه با استفاده از رابطه تعیین حجم نمونه در جامعه نامحدود مشخص شده است و تعداد ۱۵۰ نفر درنظر گرفته شده است. ابزار جمع آوری داده‌های پژوهش پرسشنامه می‌باشد. نتایج حاصل از پرسشنامه براساس آزمون **t** تک متغیره و آزمون‌های دو جمله مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده نشان می‌دهد که عوامل گسترش موسسه‌های خیریه و بازارهای سودده، درآمد سرانه، اعتماد مردم درخصوص کارکردهای قرض‌الحسنه‌ای بانک‌ها، مشکلات نهاد قرض‌الحسنه، نحوه ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه و تغییر ویژگی‌های جمعیتی به ترتیب براساس الویت موانع جذب سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز به شمار می‌روند.

واژه‌های کلیدی: بانکداری اسلامی، سپرده‌های قرض‌الحسنه، موانع جذب سپرده های قرض الحسنه، بانک قرض‌الحسنه مهر ایران

مقدمه

تجهیز منابع همواره اصلی‌ترین وظیفه سیستم بانکی بوده است. بانک‌ها وجوه مازاد را جمع‌آوری و با دادن وام به متقاضیان، وظیفه سنتی خود یعنی واسطه‌گری را میان سپرده‌گذاران و وام‌گیرندگان ایفا می‌نمایند. معمولاً در فعالیت های یک بانک، جذب منابع مالی از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است، زیرا موفقیت در این زمینه می تواند عاملی برای موفقیت در سایر زمینه ها باشد، جذب منابع مالی برای هر بانک و سیستم بانکی هم به عوامل برون سازمانی و هم به عوامل درون سازمانی مربوط می‌شود، لذا شناخت این عوامل و میزان تأثیرگذاری هر کدام از آنها برای موفقیت در این زمینه مهم و اساسی است، همچنین تجهیز منابع پس‌انداز جامعه و بکارگیری آن از جمله اصلی‌ترین عملیات بانکی است که بانک را به عنوان یک واحد اقتصادی از سایر واحدهای اقتصادی متمایز می‌کند، به عبارت دیگر عملیات تجهیز منابع و مصرف آن هسته اصلی بانکداری را تشکیل می‌دهدو در بانکداری اسلامی تجهیز منابع قرض‌الحسنه و تخصیص آنها هسته اصلی این نوع بانکداری را تشکیل می‌دهد. باتوجه به نقش کلیدی فعالیت بانک‌ها در ایجاد نشاط اقتصادی یک کشور، سپرده قرض‌الحسنه پس‌انداز به عنوان یکی از عوامل اصلی تشکیل‌دهنده سپرده‌های بانکی می‌تواند نقش مهمی در رشد اقتصادی یک جامعه داشته باشد. در نظام اقتصاد اسلامی قرض‌الحسنه به عنوان یک رفتار اقتصادی که از انگیزه‌های معنوی و اخروی نشات گرفته، یکی از ابزارهای تحقق (حرمت ربا) معرفی گردیده است؛ که این نهاد می‌تواند جریان پول را از طبقات ثروتمند به سمت طبقات کم‌درآمد سوق داده و در جهت تثبیت در بین آنها و عدم تمرکز ثروت، نقش فعالی داشته باشد.

نظام بانکی در ابتدای اجرای قانون عملیات بانکی‌بدون‌ربا توانست در تجهیز منابع قرض‌الحسنه جذابیت‌هائی را برای مشتریان به‌وجود آورد، اما با گذشت زمان وقتی مردم با عملکرد نامناسب نظام بانکی مواجه شدند به تدریج سپرده‌های خود را از این بخش خارج کردند، به طوری که در طول سالیان اجرای قانون عملیات بانکی بدون‌ربا به طور متوسط فقط در حدود ۹ درصد منابع جذب شده مربوط به سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز و بیش از ۴۸ درصد منابع مربوط به سپرده‌های سرمایه‌گذاری بوده است و این نظام فقط درحدود یک‌سوم منابع حاصله در سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز را به صورت قرض‌الحسنه به متقاضیان عرضه کرده است و بقیه آن را خود در راستای کسب سود بیشتر به‌کار برده است، بنابراین عملکرد بانک‌ها، شرایط سخت پرداخت قرض‌الحسنه و وجود تردیدهایی درباره‌ی تخصیص عادلانه این وجوه در میان نیازمندان، تاثیر بسزایی در سلب اعتماد مردم نسبت به نظام بانکی در جهت ترویج قرض الحسنه داشته است (محقق‌نیا، ۱۳۸۸) و (آمار بانک مرکزی ج ا ا).

پژوهش‌های محققان و بررسی وضعیت قرض‌الحسنه در نظام بانکی کشور نشان می‌دهد این نظام در طول سال‌های اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا در تجهیز و تخصیص منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز، روند نامناسب و رو به افولی داشته است، به طوری‌که نظام بانکی در این مدت نتوانسته است همپای افزایش نقدینگی در جامعه در جذب سپرده‌های قرض‌الحسنه موفق باشد. بنابراین در این پژوهش براساس مطالعات

پیشین انجام گرفته و به کمک پرسشنامه به دنبال موانع جذب سپرده قرض الحسنه در بانکداری اسلامی در جمهوری سالامی ایران می‌باشیم.

بیان مساله

یکی از تفاوت های اساسی مکتب اقتصادی اسلام با سایر مکاتب اقتصادی، توجه خاص به نیازمندان، آسیب دیدگان و اقشار ضعیف جامعه است و برای تامین نیازهای معیشتی آنان، راهکارهای انسانی و مناسب با شان و کرامت انسان در نظر گرفته شده است. یکی از این راه‌هایی که در قرآن و روایات مورد تشویق و ترغیب جدی بوده، اعطای قرض بدون بهره و به اصطلاح قرض حسن یا قرض الحسنه است. فرد نیکوکار با دادن بخشی از اموال خود به فرد نیازمند، احتیاج او را تامین می کند و او را قادر می‌سازد، برخی فشارهای پدید آمده در زندگی را با کمک همنوعان پشت سر بگذارد. با پیشرفت زمان و گسترش جوامع، رفتار قرض الحسنه نیز توسعه کمی و کیفی پیدا کرد، به تدریج در کنار قرض های فردی، صندوق‌های قرض الحسنه خانوادگی، صنفی و عمومی شکل گرفت که وجوه مازاد بر نیاز افراد خیر را در اختیار نیازمندان قرار می‌دهند و به این وسیله، مشکلات زیادی از طبقه پایین و متوسط جامعه حل می‌شود.

در نظام اقتصاد اسلامی قرض‌الحسنه به عنوان یک رفتار اقتصادی که از انگیزه‌های معنوی و اخروی نشأت گرفته، یکی از ابزارهای تحقق (حرمت ربا) معرفی گردیده است، که این نهاد می‌تواند جریان پول را از طبقات ثروتمند به سمت طبقات کم درآمد سوق داده و در جهت تثبیت در بین آنها و عدم تمرکز ثروت، نقش فعالی داشته باشد. نظام بانکی در ابتدای اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا توانست در تجهیز منابع قرض الحسنه جذابیت‌هایی را برای مشتریان به وجود آورد، اما با گذشت زمان وقتی مردم با عملکرد نامناسب نظام بانکی مواجه شدند به تدریج سپرده‌های خود را از این بخش خارج کردند. بانک مرکزی طی بخشنامه‌های گوناگون بانک‌ها را به ارتقای فرهنگ بانکداری اسلامی و گسترش فرهنگ قرض‌الحسنه تشویق کرده است. در سال ۱۳۹۳ موسسات اعتباری غیربانکی نیز مجاز به انجام عملیات قرض‌الحسنه شدند. راه‌اندازی سامانه قرض‌الحسنه ازدواج و پیوستن اغلب بانک‌ها و موسسات اعتباری به آن از جمله اقدامات دیگر بانک مرکزی در گسترش سنت زیبای قرض‌الحسنه است. این اقدامات باعث شده تا نسبت تسهیلات قرض‌الحسنه به سپرده پس‌انداز قرض‌الحسنه به بیش از ۸۵ درصد در سال ۹۳ برسد و نسبت تسهیلات قرض‌الحسنه به مجموع سپرده پس‌انداز قرض‌الحسنه و سپرده قرض‌الحسنه جاری نیز روند افزایشی به خود گرفته و از ۲۸ درصد فراتر رود .حال به نظر می‌رسد دلیل اصلی محدودیت منابع بانک‌ها در اعطای تسهیلات قرض‌الحسنه، کاهش میل مردم به سپرده‌گذاری قرض‌الحسنه به دلایل گفته‌شده است. بنابراین در این پژوهش به دنبال یافتن موانع جذب سپرده‌های قرض الحسنه به عنوان یکی از شاخص‌های اصلی بانکداری اسلامی می‌باشیم.

سپرده‌های قرض‌الحسنه

حساب پس‌انداز ماهیت قرض دارد و همانند حساب پس‌انداز در بانکداری متعارف است با این تفاوت که در بانکداری بدون ربا، به صاحبان حساب پس‌انداز، بهره‌ای پرداخت نمی‌شود. حساب مذکور این امکان را به مردم می‌دهد که وجوه مازاد بر نیاز خود را به هر میزانی باشد به بانک بسپارند و هرگاه نیاز داشتند، از بانک دریافت کنند. افزون بر آن، صاحبان این حساب‌ها در امر قرض‌الحسنه اعطایی از طرف بانک مشارکت کرده و از اجر و ثواب آخرتی آن نیز بهره‌مند می‌شوند. وجوه این حساب نیز به مالکیت بانک درآمده، جزء منابع بانک خواهد بود و بانک‌ها با لحاظ ذخایر قانونی و احتیاطی، بخشی از این وجوه را به اعطای وام قرض‌الحسنه اختصاص داده و بخش دیگر را از طریق عقود مندرج در ماده ۳ به کار گرفته و سود کسب می‌کنند (موسویان، ۱۳۸۳، ص ۴۳۹).

قرض‌الحسنه اصطلاحی قرآنی است که در لسان قرآن با تعبیر خاصی از آن به نیکی یاد شده است. برای نمونه در آیه ۲۴۵ سوره بقره آمده است: "کیست که خدا را قرض‌الحسنه دهد تا خدا بر او به چندین برابر بیفزاید؟ و خداست که می‌گیرد و می‌دهد و همه به سوی او بازگردانده می‌شوید". شاید مراد از قرض الحسنه این باشد که قرض دادن از روی اخلاص و خالی از نیات غیرالهی باشد. در این صورت خداوند مال انسان را برکت می‌دهد، به طوری که روایت شده است، ۱۰ الی ۷۰ برابر برمی‌گرداند و این اختلاف در افزایش سبب اختلاف در نیت و استحقاق منفق علیه و صلاح و علم و قرابت او به مقرض می‌باشد (فرزین وش و شعبانی، ۱۳۸۱).

از دیدگاه اقتصادی می‌توان برخی آثار قرض‌الحسنه را به صورت زیر خلاصه بیان نمود:

ـ چون مصرف کنندگان معمولا از آنچه به صورت ذخیره احتیاطی نگه داشته‌اند، قرض می‌دهند این عمل موجب جریان یافتن وجوهی می‌شود که بدون آن نه مصرف می‌شوند، نه سرمایه‌گذاری.

ـ چون این وجوه در اختیار سایر مصرف کنندگان و تولیدکنندگان قرار می‌گیرد و تقاضای آنان تأمین می‌شود، رفاه کل و تولید کل در اقتصاد بالا می‌رود.

ـ جریان اطلاعات در اقتصاد افزایش می‌یابد، زیرا متقاضیان برای ابراز تقاضا و توجیه آن باید اطلاعات خود را ارائه دهند.

ـ در اثر انتشار و ازدیاد جریان اطلاعات، خطر و نااطمینانی در اقتصاد کاهش می‌یابد.

ـ گسترش قرض‌الحسنه موجب بهبود توزیع درآمد میان قشرهای مختلف می‌شود.

ـ کارایی اقتصادی بالا می‌رود

ـ بالاخره به دنبال آثار فوق، گسترش خدمت قرض‌الحسنه می‌تواند از شدت تورم و رکود جلوگیری کند (صدر، ۱۳۷۴).

اهمیت و ضرورت موضوع

سپرده‌های قرض الحسنه به عنوان منابع با هزینه کم و کارا در زمینه تخصیص پروژه های اقتصادی کوچک و منابع برای بخش‌ها و دهک‌های کم درآمد جامعه نقش مهمی را در اجرای بانکداری اسلامی و تحقق عدالت ایفا می‌کند. ناکارا بودن سیستم قرض الحسنه و تکیه به سپرده های با نرخ سود بالا و همچنین تسهیلات با نرخ سود بالا، موجبات ناکارایی سیستم بانکداری داخلی را فراهم می‌کند. از این رو شناخت عوامل و چالش های اجرایی بانکداری اسلامی در همه زمینه‌ها از اهمیت بسزایی برخوردار است.

تغییرات متغیرهای کلان اقتصادی چون نرخ تورم موجب کاهش ارزش پول ملی شده است و این امر از انگیزه سپرده گذاری سپرده‌های قرض‌الحسنه می‌کند که در این رابطه موسویان (۱۳۸۳) بیان داشته‌اند که: به کارگیری قرارداد قرض‌الحسنه در سپرده‌ها باعث شده است که بانک‌ها نتوانند سودی به سپرده‌گذاران بپردازند، چراکه به فتوای مشهور فقها، از جمله امام خمینی (ره)، اشتراط هر نوع زیاده و بنا گذاشتن بر هر نوع زیاده در قرارداد قرض، هرچند برای جبران کاهش ارزش پول، ربا به حساب می‌آید. در حالی که طی سالیان گذشته نرخ متوسط تورم حدود ۲۰درصد بوده است، یعنی صاحبان سپرده پس‌انداز نه تنها نتوانستند درآمدی از محل سپرده‌شان به دست آورند، بلکه به طور متوسط سالانه ۲۰ درصد از توان خریدشان را نیز از دست داده‌اند. این درحالی است که بانک‌ها با به کار گیری مانده این سپرده‌ها سود خوبی به دست می‌آورند و توان پرداخت بخشی از آن را به سپرده‌گذاران ندارند. موانع ذکر شده و چالش‌های پیش‌روی سپرده‌های قرض‌الحسنه موجب کاهش روند سپرده‌گذاری‌های خیرخواهانه شده است بنابراین در این پژوهش به دنبال یافتن پاسخ یکی از مشکلات بانکداری اسلامی، جذب سپرده‌های قرض الحسنه می‌پردازیم.

سوال پژوهش

موانع و مشکلات جذب بیشتر منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز کدامند؟

در این پژوهش به دنبال یافتن موانع جذب سپرده‌های قرض‌الحسنه براساس پرسشنامه می‌باشیم و با طرح موضوع و توزیع پرسشنامه و مدل‌های آماری به دنبال یافتن پاسخ این پرسش می‌باشیم.

اهداف پژوهش

سپرده‌های قرض‌الحسنه به عنوان شاخصی بسیار مهم برای بانکداری اسلامی، نقش بسزایی در تأمین منابع خرد و رفع نیازهای ضروری اشخاص حقیقی چون (هزینه‌های ازدواج، تهیه جهیزیه، درمان بیماری، تعمیر و تأمین مسکن، کمک هزینه تحصیلی، کمک برای ایجاد مسکن در روستا و رفع نیازهای متفرقه) دارد. کاهش روند جذب منابع قرض‌الحسنه و اعطای تسهیلات قرض‌الحسنه اهمیت پاسخ به چرایی این مهم را دوچندان می‌کند و همچنین برطرف کردن عوامل اثرگذار در کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه در جهت

تحقق بانکداری اسلامی می‌تواند یکی از الویت‌های تحقق بانکداری اسلامی به شمار آید. بنابراین در این پژوهش به دنبال شناخت عوامل و موانع جذب تسهیلات قرض‌الحسنه در بازار پول کشور می‌باشیم.

پیشینه تحقیق

اکبر کمیجانی و تیمور رحمانی (۱۳۷۲) در مقاله "تحلیلی تئوریک از اهمیت و ماهیت پس‌انداز و بررسی تجربی آن در ایران" که از رساله کارشناسی ارشد تیمور رحمانی تنظیم شده است، به بررسی عوامل موثر بر پس‌انداز در ایران می‌پردازند، در این مقاله متغیرهای درآمد سرانه و رشد درآمد سرانه که مستقیما از تحلیل سیکل زندگی ناشی می‌شود، متغیر ترکیب تولید ملی که به عنوان یک عامل ساختاری موثر است، متغیرهای جمعیتی مثل بار تکفل و نسبت جمعیت شهری و متغیر نرخ تورم را بر پس‌انداز در ایران موثر می‌دانند و بر اساس مدل رگرسیونی تحمین زده شده تاثیر موارد ذکر شده، تایید شده و مهم‌ترین متغیرهای موثر بر پس‌انداز در ایران، سطح درآمد و رشد آن، بار تکفل و ترکیب تولید ملی مشخص شدند.

ناصرنادری (۱۳۷۸) در پایان‌نامه خود با عنوان "بررسی وتعیین عوامل موثر بر جذب سپرده‌های قرض الحسنه پس‌انداز بانک تجارت (قلمرو تهران بزرگ)" به این نتیجه رسیده است که استنتاج حاصل از آزمون‌های معموله نشان دهنده این است که عواملی ازجمله (تبلیغات، اعطای جوایز، مکتب و ائدولوژی) برروی جذب منابع و سپرده‌های قرض‌الحسنه بانک تجارت توانسته تاثیرگذار باشد.

احمد مجتهد و افشین کرمی (۱۳۸۲) در مقاله‌ای با عنوان "ارزیابی متغیرهای موثر بر رفتار پس‌انداز ملی در اقتصاد ایران" سعی کرده‌اند، اثر رشد اقتصادی، درآمد سرانه، بار تکفل و تورم بر نرخ پس‌انداز در اقتصاد ایران را مورد بررسی قرار دهند که برای این منظور از الگویی بر اساس مدل اولیه صندوق بین‌المللی پول استفاده و نرخ پس‌انداز ناخالص ملی را به متغیرهای فوق طی دوره زمانی ۱۳۳۸-۱۳۷۹ مرتبط ساخته و برآورد کرده‌اند. بطوری که نشان دادند، اثر رشد اقتصادی و درآمد سرانه بر نرخ پس‌انداز مثبت و اثر نرخ تورم بر نرخ پس‌انداز منفی است. از طرف دیگر اثر بارتکفل بر نرخ پس‌انداز منفی است، لذا هر چه رشد جمعیت بالا باشد یا نرخ بیکاری افزایش یابد باعث افزایش بارتکفل و در نتیجه کاهش پس‌انداز خواهد شد.

عباس عرب مازار و سعیدکیقبادی (۱۳۸۵) در مقاله‌ای با عنوان "جایگاه قرض‌الحسنه در نظام بانکی ایران" که به بررسی عملکرد قرض‌الحسنه به عنوان یکی از روش‌های جذب و تخصیص منابع در قانون عملیات بانکی بدون‌ربا از سال ۱۳۶۳ تا سال۱۳۸۳ می‌پردازند، به این نتیجه رسیده‌اند که طی دوره مورد بررسی سهم سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز از کل سپرده‌ها از ۲۵ درصد به تدریج کاهش یافته و طی چند سال اخیر در حدود ۱۰درصد ثابت مانده است که علت آن را می‌توان به طور عمده در کاهش ارزش مداوم سپرده‌های بانکی در اثر تورم، تمایل مردم به سپرده‌گذاری در حساب‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار جهت

کسب سود و رونق گرفتن صندوق‌های قرض‌الحسنه جویا شد. به طوریکه این صندوق‌ها موفق شده‌اند معادل ۶۰ درصد ارزش سپرده‌های قرض‌الحسنه در نظام بانکی را طی این سال‌ها تجهیز کنند.

حامد شعبانی (۱۳۸۷) در پایان‌نامه خود با عنوان "بررسی عوامل موثر بر تجهیز منابع و جذب سپرده‌ها در بانک‌های دولتی(بانک‌های دولتی استان گیلان)" به این نتیجه رسیده است که بین میزان جذب سپرده‌ها با تعداد شعب بانکی رابطه معناداری وجود دارد و بین میزان جذب سپرده‌ها با، استفاده از تکنولوژی‌مدرن وتسهیلات اعطایی رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

حسن سبحانی و محمدرضا برخورداری (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی عوامل موثر بر پس‌انداز بخش خصوصی در اقتصاد نفتی ایران" با هدف آسیب‌شناسی اجمالی پس‌انداز بخش خصوصی در ایران، ضمن بررسی شیوه تاثیرگذاری درآمدهای نفتی بر پس‌انداز بخش خصوصی، به معرفی عوامل موثر بر پس‌انداز این بخش، از جمله درآمدهای نفتی، نرخ سود واقعی سپرده‌های بلندمدت بانکی، ارزش معاملات سهام به تولید ناخالص ملی، نسبت جمعیت شاغل به کل جمیعت، نرخ تورم و ضریب جینی طی دوره ۱۳۸۶-۱۳۵۳ پرداخته شده و فرضیات با استفاده از مدل حداقل مربعات معمولی آزمون شده که وجود آثار مثبت افزایش رشد درآمدهای نفتی و جمعیت شاغل به کل جمعیت و اثر منفی افزایش نرخ رشد سود واقعی سپرده‌های بلند مدت بانکی بر پس‌انداز بخش خصوصی تائید می‌شود.

محمدجواد محقق‌نیا (۱۳۸۸) در مقاله ای با عنوان"بررسی جایگاه قرض‌الحسنه در نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران" که نتایج تحقیق را به روش تحلیلی داده‌های بانکی انجام داده است، نشان داده است که در طول سال‌های ۱۳۶۳ تا ۱۳۸۸ از طرفی، به طور متوسط تنها اندکی بیش از نیمی از منابع قرض‌الحسنه به اعطای قرض‌الحسنه اختصاص یافته است و از طرف دیگر، سهم سپرده‌ها وتسهیلات قرض‌الحسنه نیز به طور پیوسته کاهش یافته است. ایشان عنوان می‌کنند که؛ عملکرد بانک‌ها در عدم تخصیص کامل وجوه قرض‌الحسنه به اعطای قرض‌الحسنه، شرایط سخت پرداخت قرض‌الحسنه و وجود تردیدهایی درباره تخصیص عادلانه این وجوه در میان نیازمندان، تاثیر بسزایی در سلب اعتماد مردم نسبت به نظام بانکی در جهت ترویج قرض‌الحسنه داشته است.

سیفلو و خوانساری (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان "" با مطالعه تحلیلی به بررسی مشکلات و راهکارهای تجهیز منابع از طریق قرض‌الحسنه پرداخته‌اند. نرخ بهره در بانکداری ربوی انگیزه اصلی در تجهیز منابع به شمار می‌رود اما در بانکداری اسلامی به دلیل حرمت ربا انگیزه اصلی در تجهیز منابع قرض‌الحسنه را پاداش اخروی و جوایز قرعه کشی بیان کرده‌اند.

کریم زاده و همکاران (۱۳۹۲)، در پژوهشی با عنوان "بررسی عوامل موثر بر تجهیز منابع بانکی"، براساس پرسشنامه و آزمون‌های **t** تک متغیره و رتبه بندی فریدمن به این نتیجه رسیده‌اند که عوامل خدماتی، فیزیکی، ارتباطی و انسانی، مالی و عوامل وابستگی سازمانی به ترتیب عوامل تأثیرگذار در جذب منابع بانک به شمار می‌رود.

اشفق اچ خان[1](۱۹۹۳) که به تحلیل رفتار پس‌انداز در پاکستان پرداخته است، متغیرهایی شامل میزان پس انداز، درآمد دائمی، درآمد گذرا، تورم مورد انتظار، تورم پیش‌بینی نشده، بازده اسمی سپرده‌ها، نسبت مداخله مالی و تغییرپذیری تورم را مورد ارزیابی قرار داده است که نتایج نشان‌دهنده رابطه مثبت و معناداری بین نرخ بهره واقعی، بازده سپرده‌های مدت‌دار با پس‌انداز ملی است، درآمد ملی نیز یک عامل تعیین کننده اساسی پس‌اندازها در پاکستان است.

کنسسائو[2]و همکارانش (۲۰۰۵) با استفاده از فن تحلیل پوششی داده‌ها، به ارزیابی شعب بانک پرتغال بر اساس جذب منابع پرداختند. آنها با استفاده از روش پیمایشی، عوامل فناوری اطلاعات، عوامل انسانی و ارتباطی و عوامل فیزیکی را عوامل موثر بر جذب منابع شناسایی نمودند.

آبهیمان[3]و همکاران (۲۰۰۹) با مطالعه برخی شعبه‌های بانک‌های بزرگ دولتی هند، عواملی همچون نیروی‌انسانی، سطح‌تحصیلات‌کارکنان، محیط استقرار و موقعیت مکانی بانک‌ها، تبلیغات، قوانین و مقررات دولتی و کاهش دخالت‌های دولت در امور بانکی را از عوامل موثر بر جذب سپرده‌های مردم برشمرده‌اند، به عقیده آنها مهمترین و اثرگذارترین عامل جذب سرمایه‌های افراد، نیروی انسانی است.

روش تحقیق

روش کلی تحقیق، توصیفی- پیمایشی می‌باشد. به این شکل که برای شناسایی موانع جذب سپرده‌های قرض‌الحسنه در ابتدا با مطالعات پیشین و ادبیات تحقیق به شناخت این عوامل می‌پردازیم و در قدم بعد براساس پرسشنامه‌ی طراحی شده عوامل و دلایل شکل گیری این چالش‌ها را مورد آمایش قرار می‌دهیم. در این پژوهش متغیر وابسته، تجهیز منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز می‌باشد و متغیر مستقل که موانع و مشکلات جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز می‌باشد. برای مشخص کردن متغیر مستقل (موانع و مشکلات جذب بیشتر منابع قرض الحسنه) از پرسشنامه استفاده می‌کنیم.

جامعه آماری پژوهش

جامعه آماری پژوهش مشتریان بانک قرض‌الحسنه مهر ایران شعب شهرستان تبریز می‌باشند که در این بانک در این شهر دارای ۱۱ شعبه در مناطق مختلف می‌باشد.

1. Ashfaq H. khan
2. Conceicao
3. Abhiman

جدول ۱: لیست شعب بانک قرض‌لحسنه مهر ایران شهرستان تبریز

دیف	شهر	نام شعبه	کد شعبه	نشانی
۱	تبریز	ششگلان	۲۰۰۴	خیابان ششگلان روبروی مسجد میرمحمود
۲	تبریز	غیاث	۲۰۰۵	تبریز خ شهید منتظری بالاتر از مسجد غیاث
۳	تبریز	مرکزی تبریز	۲۰۰۸	تبریز خ جمهوری پائین تر از مسجد آیت الله انگجی
۴	تبریز	فلزکاران	۲۰۱۰	تبریز آخر رسالت اول خیابان اخوان
۵	تبریز	استاد شهریار	۲۰۱۲	تبریز دروازه تهران نرسیده به سه راهی ولیعصر
۶	تبریز	میدان جهاد	۲۰۱۳	تبریز میدان جهاد روبروی بیمارستان الغدیر
۷	تبریز	باغمیشه	۲۰۱۵	تبریز شهرک باغمیشه میدان میثاق روبروی بازار ماهی
۸	تبریز	سردرود	۲۰۱۸	سردرود خ امام روبروی بانک ملی ایران
۹	تبریز	ستارخان	۲۰۱۹	تبریز پایین تر از میدان ستارخان جنب پمپ بنزین
۱۰	تبریز	عباسی	۲۰۲۱	تبریز خ عباسی روبروی مسجد المهدی
۱۱	تبریز	باقرخان	۲۰۲۶	تبریز ابتدای خ ثقه الاسلام جنب پاساژ فیروزه

منبع: تارنمای بانک قرض‌الحسنه مهر ایران

روش نمونه گیری

نمونه‌گیری به روش خوشه‌ای از بین مشتریان بانک قرض‌الحسنه مهر ایران در سطح شهرستان تبریز انجام می‌شود و برای تخمین حجم نمونه از روش کوکران استفاده می‌شود. بانک قرض‌الحسنه مهر ایران در سطح شهرستان ساری دارای شش شعبه در مناطق مختلف می‌باشد. برای مشخص کردن حجم نمونه به دلیل نامشخص بودن حجم جامعه از روش دوم کوکران استفاده می‌کنیم، به این ترتیب که ابتدا تعدادی پرسشنامه را توزیع کرده و واریانس نمونه اولیه مشخص می‌شود و براساس واریانس مشخص شده حجم نمونه مورد نظر را به عنوان نمونه آماری پژوهش در نظر می‌گیریم

$$n = \frac{Z^2_{\alpha/2} S^2}{d^2}$$

در این فرمول مهمترین پارامتری که نیاز به برآورد دارد S^2 است که همان واریانس نمونه اولیه است. برای محاسبه S^2 تعدادی پرسشنامه توزیع شده و واریانس نمونه اولیه محاسبه می شود. مقدار $Z^2_{\alpha/2}$ یک مقدار ثابت است که به فاصله اطمینان و سطح خطا (α) بستگی دارد. معمولاً سطح خطا ۵٪ یا ۱٪ در نظر می گیرند. برای مثال اگر سطح خطا یا سطح معناداری برابر ۵٪ در نظر گرفته شود سطح اطمینان برابر با ۹۵ %خواهد بود. در نتیجه $Z^2_{\alpha/2}$ با توجه به جدول آماری ۱. ۹۶خواهد بود. این جداول در انتهای کتابهای آمار وجود دارند. مقدار d نیز براساس همان سطح خطا برابر ۰۵,۰ در نظر گرفته می شود.

حجم نمونه

از آنجایی که تعداد سپرده‌گذاران قرض‌الحسنه پس‌انداز بانک‌های قرض‌الحسنه سطح شهر ساری نامعلوم است، در تعیین حجم نمونه تعداد جامعه آماری نامشخص فرض شده است. بنابراین ابتدا تعداد ۲۵ پرسشنامه توزیع و واریانس برای آنها محاسبه گردید سپس بر اساس رابطه کوکران (فرمول تعیین حجم نمونه از جامعه نامحدود) حجم نمونه حدود ۱۵۰ نفر بدست می‌آید. بنابراین پژوهش با اطلاعات حاصل از این تعداد پرسش‌نامه انجام شده است.

$$n = \left(\frac{z_{\frac{\alpha}{2}} * \sigma_x}{\alpha}\right)^2 = \left(\frac{1.96 * 0.31}{0.05}\right)^2 = 150 \quad (۱-۳)$$

مستندات پرسش‌نامه

در پرسش‌نامه این تحقیق برای سپرده‌گذاران از مقیاس لیکرت پنج درجه‌ای برای سنجش متغیرهای؛ نحوه ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه، گسترش مصرف‌گرائی، تغییر ویژگی‌های جمعیتی، اعتماد مردم درخصوص کارکردهای قرض‌الحسنه‌ای بانک‌ها، تورم، درآمد سرانه، مشکلات نهاد قرض‌الحسنه و گسترش موسسه‌های خیریه و بازارهای سودده استفاده شده است. پیوستار پاسخ‌ها بر پایه طیفی از کاملا مخالف، مخالف، نه مخالف و نه موافق، موافق و کاملا موافق رتبه‌بندی شده و به ترتیب نمره های یک، دو، سه، چهار و پنج به هر گزینه اختصاص یافته است. برای این تحقیق از پرسش‌نامه‌های ۲۵ گویه‌ای استفاده شده است.

جدول ۲: سازه، ابعاد، سوالات و منابع پرسش‌نامه

سازه	ابعاد	سوالات
نحوه ترویج فرهنگ قرض الحسنه	۱. نقش بانک‌ها در ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه ۲. نقش دستگاه‌های فرهنگی در ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه ۳. نقش قرعه‌کشی و تبلیغات در ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه	سوال ۱ سوال ۲ سوال ۳
گسترش مصرف‌گرایی	۱. گسترش لوکس‌گرائی ۲. گسترش مصرف‌گرائی	سوال ۴ سوال ۵

تغییر ویژگی‌های جمعیتی	۱. بالا بودن نرخ موالید و افزایش بارتکفل ۲. بالا رفتن تعداد دانشجویان و افزایش بارتکفل ۳. بالا بودن نرخ بیکاری و افزایش بار تکفل ۴. کاهش جمعیت روستانشین ۵. افزایش جمعیت شهرنشین	سوال ۶ سوال ۷ سوال ۸ سوال ۹ سوال ۱۰
اعتماد مردم درخصوص کارکردهای قرض‌الحسنه‌ای بانک‌ها	۱. نحوه تخصیص وجوه قرض‌الحسنه به اعطای قرض‌الحسنه ۲. شرایط دریافت تسهیلات قرض‌الحسنه ۳. تخصیص عادلانه تسهیلات قرض‌الحسنه در میان نیازمندان ۴. اعطای تسهیلات قرض‌الحسنه به کارمندان خود بانک‌ها با شرایط آسان‌تر	سوال ۱۱ سوال ۱۲ سوال ۱۳ سوال ۱۴
تورم	۱. بالا بودن تورم و کاهش قدرت خرید و نیاز به منابع مالی برای تهیه مصرف روزانه ۲. بالا بودن تورم وکاهش مستمر ارزش سپرده‌های مردم نزد بانک‌ها ۳. هجوم به سمت دارایی‌های ثابت جهت مصون نگه‌داشتن دارایی‌مالی از ریسک تورم ۴. انتظارات تورمی و پس‌انداز	سوال ۱۵ سوال ۱۶ سوال ۱۷ سوال ۱۸
درآمد سرانه	۱. پایین بودن درآمد سرانه	سوال ۱۹
مشکلات نهاد قرض‌الحسنه	۱. ساختار نهاد قرض‌الحسنه ۲. نظارت بر اجرای صحیح عملیات بانکداری اسلامی ۳. رفتار و اخلاق اسلامی مدیران و کارکنان بانک	سوال ۲۰ سوال ۲۱ سوال ۲۲
گسترش موسسه‌های خیریه و بازارهای سودده	۱. موسسات خیریه ۲ بازار سرمایه ۳. سودهای وسوسه‌انگیز سپرده‌های مدت‌دار	سوال ۲۳ سوال ۲۴ سوال ۲۵

روایی و پایایی پرسش‌نامه

کیفیت تحقیق با دو معیار، روایی و پایایی سنجیده می‌شود که در ادامه به بررسی این دو معیار پرداخته می‌شود.

۱- روایی

اعتبار محتوا، ویژگی ساختاری ابزار اندازه‌گیری است که همزمان با تدوین آزمون در آن تنیده می‌شود. اعتبار محتوای یک آزمون معمولاً توسط افرادی متخصص در موضوع مورد مطالعه تعیین می‌شود. اعتبار محتوای این پرسش‌نامه توسط اساتید و چند نفر از افراد مطلع مورد تأیید قرار گرفته است و از اعتبار لازم برخوردار می‌باشد.

۲-پایایی

در این تحقیق به منظور تعیین پایایی آزمون از روش آلفای کرونباخ استفاده گردیده است. این روش برای محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه‌گیری که خصیصه‌های مختلف را اندازه‌گیری می‌کند به کار می‌رود. معمولاً آلفای کرونباخ کمتر از ۰/۶ پایایی ضعیف، ۰/۶ تا ۰/۸ قابل قبول و بالاتر از ۰/۸ نشان دهنده‌ی پایایی بالا می‌باشد. بدیهی است که هر چه این عدد به یک نزدیک تر باشد بهتر است. بنابراین به منظور اندازه‌گیری قابلیت اعتماد، از روش آلفای کرونباخ و با استفاده از نرم‌افزار **SPSS** انجام گردیده است. بدین منظور یک نمونه اولیه شامل ۲۵ پرسش‌نامه پیش آزمون گردید و سپس با استفاده از داده‌های به دست آمده از این پرسش‌نامه‌ها و به کمک نرم‌افزار آماری **SPSS**میزان ضریب اعتماد با روش آلفای کرونباخ محاسبه شد، که برای کل سئوالات عدد ۰. ۸۱۲ بدست آمد. این عدد نشان دهنده آن است که پرسش‌نامه مورد استفاده، از قابلیت اعتماد و یا به عبارت دیگر از پایایی لازم برخوردار می‌باشد.

متغیرهای پژوهش

در این پژوهش، نحوه ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه، گسترش مصرف‌گرائی، تغییر ویژگی‌های جمعیتی، اعتماد مردم درخصوص کارکردهای قرض‌الحسنه‌ای بانک‌ها، تورم، درآمد سرانه، مشکلات نهاد قرض‌الحسنه، گسترش موسسه‌های خیریه و بازارهای سودده به عنوان متغیر مستقل و تجهیز منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز نیز به عنوان متغیر وابسته مطرح است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

پس از جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از ابزار پرسش‌نامه و طبقه‌بندی آن‌ها، این داده‌های جمع‌آوری و طبقه‌بندی شده، به وسیله نرم افزار **SPSS** مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند. ابتدا به آمار توصیفی داده‌های طبقه بندی شده

می‌پردازیم و سپس به آمار استنباطی و تجزیه و تحلیل داده‌ها جهت پاسخ دادن به پرسش‌های اصلی پژوهش و نایل شدن به هدف تحقیق می‌پردازیم.

آمار توصیفی

جدول ۳: توزیع فراوانی درصد پاسخ گویان بر اساس جنسیت

شاخص	فراوانی	درصد
جنسیت		
مرد	۷۹	۵۲
زن	۷۱	۴۸
کل	۱۵۰	۱۰۰

جدول ٤: توزیع فراوانی درصد پاسخ گویان بر اساس سن

شاخص	فراوانی	درصد
سن		
۲۰ – ۲۹	۲۱	۱۴
۳۰ – ۳۹	۷۴	۴۹
۴۰ – ۴۹	۴۶	۳۱
۵۰ و بالاتر	۹	۶
کل	۱۵۰	۱۰۰

جدول ٥: توزیع فراوانی درصد پاسخ گویان بر اساس تحصیلات

شاخص	فراوانی	درصد
تحصیلات		
زیر دیپلم	۲۰	۱۴
دیپلم	۷۷	۵۱
لیسانس	۳۸	۲۵
فوق لیسانس و بالاتر	۱۵	۱۰
کل	۱۵۰	۱۰۰

جدول ۶: آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

شاخص / موانع	میانگین	انحراف معیار	واریانس	مقدار بیشینه	مقدار کمینه	تعداد
نحوه ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه	۸۳.۳	۴۱.۰	۱۷.۰	۶۰.۴	۶.۱	۱۵۰
گسترش مصرف‌گرائی	۱۱.۲	۷۱.۰	۵۰.۰	۵	۱	۱۵۰
تغییر ویژگی‌های جمعیتی	۸۵.۳	۴۸.۰	۲۳.۰	۸۰.۴	۴۰.۱	۱۵۰
اعتماد مردم در خصوص کارکردهای قرض‌الحسنه‌ای بانک‌ها	۹۷.۳	۵۷.۰	۳۳.۰	۵	۵۰.۱	۱۵۰
تورم و انتظارات تورمی	۰۱.۴	۵۳.۰	۲۸.۰	۵	۲	۱۵۰
درآمد سرانه	۳۳.۴	۷۹.۰	۶۲.۰	۵	۱	۱۵۰
مشکلات نهاد قرض‌الحسنه	۹۸.۳	۵۸.۰	۳۴.۰	۵	۱	۱۵۰
گسترش موسسه‌های خیریه و بازارهای سودده	۹۸.۳	۴۸.۰	۲۳.۰	۶۰.۴	۳.۱	۱۵۰

آمار استنباطی

در این قسمت برای پاسخ به سوالات پژوهش برای هریک از متغیرهای پژوهش آزمون فروش مرتبط به آن را برازش می‌کنیم. برای اجری آزمون فروض هریک از متغیرها، ابتدا باید نرمال بودن و غیرنرمال بودن متغیرها مشخص شده و سپس براساس نوع توزیع داده‌ها آزمون‌های پارامتریک و ناپارامتریک برازش شود.

جدول ۷: آزمون کولموگوروف – اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن داده‌ها

شاخص / موانع	فرضیه	Z کولمو گروف - اسمیرنوف	معنی‌داری (sig)	نوع توزیع
نحوه ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه	**H_0**: توزیع داده‌های نحوه ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه نرمال است. **H_1**: توزیع داده‌های نحوه ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه نرمال نیست.	۱. ۳۲	۰. ۰۶۱	نرمال
گسترش مصرف‌گرائی	**H_0**: توزیع داده‌های گسترش مصرف‌گرائی نرمال است. **H_1**: توزیع داده‌های گسترش مصرف‌گرائی نرمال نیست.	۳۷. ۳	۰. ۰۰	غیر نرمال
تغییر ویژگی‌های جمعیتی	**H_0**: توزیع داده‌های تغییر ویژگی‌های جمعیتی نرمال است. **H_1**: توزیع داده‌های تغییر ویژگی‌های جمعیتی نرمال نیست.	۱. ۳۳۲	۰. ۰۵۸	نرمال
اعتماد مردم درخصوص کارکردهای قرض‌الحسنه-ای بانک‌ها	**H_0**: توزیع داده‌های اعتماد مردمی نرمال است **H_1**: توزیع داده‌های تغییر اعتماد مردمی نرمال نیست.	۱. ۳۰۴	۰. ۰۶۷	نرمال
تورم	**H_0**: توزیع داده‌های تورم نرمال است. **H_1**: توزیع داده‌های تورم نرمال نیست.	۱. ۲۹۵	۰. ۰۷۰	نرمال
درآمد سرانه	**H_0**: توزیع داده‌های درآمد سرانه نرمال است. **H_1**: توزیع داده‌های درآمد سرانه نرمال نیست.	۳۰۷. ۴	۰. ۰۰	غیر نرمال
مشکلات نهاد قرض-الحسنه	**H_0**: توزیع داده‌های مشکلات نهاد قرض‌الحسنه نرمال است. **H_1**: توزیع داده‌های مشکلات نهاد قرض‌الحسنه نرمال نیست.	۱. ۲۴۹	۰. ۰۸۸	نرمال
گسترش موسسه‌های خیریه و بازارهای سودده	**H_0**: توزیع داده‌های موسسه‌های خیره و سودده نرمال است. **H_1**: توزیع داده‌های موسسه‌های خیره و سودده نرمال نیست.	۱. ۲۹۲	۰. ۰۷۱	نرمال

باتوجه به جدول فوق که برگرفته از آزمون کولموگوروف – اسمیرنوف در نرم افزار **SPSS** می‌باشد، متغیرهای نحوه ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه، تغییر ویژگی‌های جمعیتی، اعتماد مردم در خصوص کارکردهای قرض‌الحسنه‌ای بانک‌ها، تورم، مشکلات نهاد قرض‌الحسنه و متغیر گسترش موسسه‌های خیریه و بازارهای سودده چون دارای سطح معنی‌داری بالاتر از ۵ درصد می‌باشند، توزیع‌شان نرمال است و برای آزمون فرضیه‌های آن‌ها از آزمون پارامتری **t**

تک نمونه استفاده می‌کنیم. و متغیرهای گسترش مصرف‌گرائی و درآمد سرانه که دارای سطح معنی‌داری کمتر از ۵ درصد هستند، دارای توزیع غیر نرمال می‌باشد و برای آزمون فرضیه آن‌ها نیز از آزمون ناپارامتری دوجمله‌ای استفاده می‌کنیم.

آزمون فرض ۱: نحوه ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر دارد.

H_0: نحوه ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر دارد.

H_1: نحوه ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر ندارد.

جدول۸: نتیجه آزمون t فرض ۱

شاخص / موانع	فرضیه	آماره آزمون (t_0)	معنی‌داری (sig)	درجه آزادی (df)	میانگین (mean)
نحوه ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه	$H_0: \mu \leq 3$ $H_1: \mu > 3$	۴۶.۲۸	۰۰.۰	۱۴۹	۸۳۰.۳

جهت تأیید فرضیه **H0**، معناداری بایستی زیر ۵درصد باشد، معناداری آزمون زیر ۵درصد می‌باشد و فرضیه **H1** رد و فرضیه **H0** مبنی کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه بواسطه نحوه ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه تأیید می‌شود.

آزمون فرض۲: گسترش مصرف‌گرایی بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر دارد.

H_0: نسبت نظرات سپرده‌گذاران در مورد تاثیرگذاری و عدم تاثیرگذاری گسترش مصرف‌گرائی بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز یکسان است.

H_1: نسبت نظرات سپرده‌گذاران در مورد تاثیرگذاری و عدم تاثیرگذاری گسترش مصرف‌گرائی بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز یکسان نیست.

جدول۹: آزمون دو جمله‌ای فرض ۲

شاخص / موانع	فرضیه	معنی‌داری (sig)	گروه (Group)	تعداد (N)	درصد (Prop)
گسترش مصرف‌گرائی	۵۰٪ $H_0: P =$ ۵۰٪ $H_1: P \neq$	۰۰.۰	گروه ۱: ۳ ≤	۱۳۸	۹۲
			گروه ۲: ۳ <	۱۲	۸

از آنجایی که سطح معنی‌داری (**sig**) کمتر از ۵ درصد است، فرض H_0 رد می‌شود و نسبت نظرات سپرده‌گذاران در مورد تاثیرگذاری و عدم تاثیرگذاری گسترش مصرف‌گرائی بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز یکسان نیست و با توجه به داده‌های جدول نسبت نظرات سپرده‌گذاران در مورد عدم تاثیرگذاری گسترش مصرف‌گرائی بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز بیشتر است (داده‌های گروه یک ۱۳۸بیشتر از داده‌های گروه دو ۱۲). بنابراین این ادعا که گسترش مصرف‌گرائی باعث کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه می‌شود، رد می‌شود.

آزمون فرض۳: ویژگی‌های جمعیتی بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر دارد.

H_0: تغییر ویژگی‌های جمعیتی بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر دارد.

H_1: تغییر ویژگی‌های جمعیتی بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر ندارد.

جدول۱۰: نتیجه آزمون t فرض ۳

شاخص / موانع	فرضیه	آماره آزمون (t_0)	معنی‌داری (**sig**)	درجه آزادی (**df**)	میانگین (**mean**)
تغییر ویژگی‌های جمعیتی	$H_0: \mu \leq 3$ $H_1: \mu > 3$	۵۵ .۲۵	۰۰ .۰	۱۴۹	۸۵۹ .۳

نتیجه آزمون فرض ۳ نشان می‌دهد که معناداری زیر ۵ درصد و تغییر ویژگی‌های جمعیتی بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه تأثیر دارد.

آزمون فرض٤: اعتماد مردم درخصوص کارکردهای قرض‌الحسنه‌ای بانک‌ها بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر دارد.

H_0: اعتماد مردم در خصوص کارکردهای قرض‌الحسنه بانک‌ها بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس انداز تاثیر دارد.

H_1: اعتماد مردم در خصوص کارکردهای قرض‌الحسنه بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر ندارد.

جدول۱۱: نتیجه آزمون t فرض ٤

شاخص / موانع	فرضیه	آماره آزمون (t_0)	معنی‌داری (**sig**)	درجه آزادی (**df**)	میانگین (**mean**)
اعتماد مردم درخصوص کارکردهای قرض‌الحسنه‌ای بانک‌ها	$H_0: \mu \leq 3$ $H_1: \mu > 3$	۲۱ .۲۴	۰۰ .۰	۱۴۹	۹۷۲ .۳

نتیجه آزمون فرض ۴ نشان می‌دهد که معناداری زیر ۵ درصد و اعتماد مردم در خصوص کارکردهای قرض‌الحسنه بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه تأثیر دارد.

آزمون فرض۵: تورم بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر دارد.

H_0: تورم بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر دارد.

H_1: تورم بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر ندارد.

جدول۱۲: نتیجه آزمون t فرض ۵

شاخص / موانع	فرضیه	آماره آزمون (t_0)	معنی‌داری (sig)	درجه آزادی (df)	میانگین (mean)
تورم	$H_0: \mu \leq 3$ $H_1: \mu > 3$	۱۱ .۲۷	۳۶ .۸	۱۴۹	۰۱۲ .۴

نتایج حاصل از آزمون فرضیه نشان می‌دهد که معناداری زیر ۵ درصد و تورم بر کاهش جذب منابع قرض الحسنه پس‌انداز تاثیر ندارد.

آزمون فرض٦: مشکلات نهاد قرض‌الحسنه بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر دارد.

H_0: مشکلات نهاد قرض‌الحسنه بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر دارد.

H_1: مشکلات نهاد قرض‌الحسنه بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر ندارد.

جدول۱۳: نتیجه آزمون t فرض ٦

شاخص / موانع	فرضیه	آماره آزمون (t_0)	معنی‌داری (sig)	درجه آزادی (df)	میانگین (mean)
مشکلات نهاد قرض‌الحسنه	$H_0: \mu \leq 3$ $H_1: \mu > 3$	۳۱ .۲۴	۰۰ .۰	۱۴۹	۹۸۹ .۳

نتایج حاصل از آزمون فرضیه نشان می‌دهد که معناداری زیر ۵ درصد و مشکلات نهاد قرض‌الحسنه بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر دارد.

آزمون فرض۷: درآمد سرانه بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر دارد.

فرض H_0 نسبت نظرات سپرده‌گذاران در مورد تاثیرگذاری و عدم تاثیرگذاری درآمد سرانه بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز یکسان است.

فرض H_1 نسبت نظرات سپرده‌گذاران در مورد تاثیرگذاری و عدم تاثیرگذاری درآمد سرانه بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز یکسان نیست.

جدول۱٤: آزمون دو جمله‌ای فرض ۷

شاخص	فرضیه	معنی‌داری (sig)	گروه (Group)	تعداد (N)	درصد (Prop)
موانع					
گسترش مصرف‌گرائی	۵۰٪H_0: P =	۰۰ .۰	گروه ۱: ۳ ≤	۲۷	۱۸
	۵۰٪H_1: P ≠		گروه ۲: ۳ <	۱۲۳	۸۲

از آنجایی که سطح معنی‌داری (**sig**) کمتر از ۵ درصد است، فرض H_0 رد می‌شود و نسبت نظرات سپرده‌گذاران در مورد تاثیرگذاری و عدم تاثیرگذاری درآمد سرانه بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز یکسان نیست و با توجه به داده‌های جدول نسبت نظرات سپرده‌گذاران در مورد تاثیرگذاری درآمد سرانه بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز بیشتر است (داده‌های گروه دو ۱۲۳ بیشتر از داده‌های گروه یک ۲۷). بنابراین این ادعا که پایین بودن درآمد سرانه باعث کاهش جذب منابع قرض الحسنه می‌شود، پذیرفته می‌شود.

آزمون فرض۸: گسترش موسسه‌های خیریه و بازارهای سودده بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس-انداز تاثیر دارد.

H_0: گسترش موسسه‌های خیریه و بازارهای سودده بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر دارد.

H_1: گسترش موسسه‌های خیریه و بازارهای سودده بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر ندارد.

جدول۱۵: نتیجه آزمون فرض ۸

شاخص	فرضیه	آماره آزمون (t_0)	معنی‌داری (sig)	درجه آزادی (df)	میانگین (mean)
موانع					
گسترش موسسه‌های خیریه و بازارهای سودده	H_0: μ ≤ 3 H_1: μ > 3	۳۷ .۲۹	۰۰ .۰	۱۴۹	۹۸۲ .۳

نتایج حاصل از آزمون فرضیه نشان می‌دهد که معناداری زیر ۵ درصد و گسترش موسسه‌های خیریه و بازارهای سودده بر کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه پس‌انداز تاثیر دارد.

الویت هریک از موانع شناسایی شده: با استفاده از آزمون ناپارامتری فریدمن میزان رتبه بندی هریک از موانع را مشخص می‌کنیم.

H_0: الویت‌های موانع یکسان است.

H_1: الویت‌های موانع یکسان نیست.

جدول ۱۶: نتایج آزمون فریدمن برای الویت‌بندی موانع

موانع	میانگین رتبه
گسترش موسسه‌های خیریه و بازارهای سودده	۴. ۲۹
درآمد سرانه	۴. ۲۷
اعتماد مردم درخصوص کارکردهای قرض الحسنه‌ای بانک‌ها	۴. ۰۵
مشکلات نهاد قرض‌الحسنه	۴. ۰۱
نحوه ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه	۳. ۵۴
تغییر ویژگی‌های جمعیتی	۳. ۵۳

آزمون فریدمن نشان می‌دهد که گسترش موسسه‌های خیریه و بازارهای سودده از عوامل اصلی کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه از سوی نهادهای بانکی کشور می‌باشند و کاهش درآمد سرانه کشور در رتبه بعدی این آزمون می‌باشد.

خلاصه و جمع بندی

هدف از انجام پژوهش حاضر شناسایی موانع و چالش های پیش‌روی جذب سپرده‌های قرض‌الحسنه پس انداز از دیدگاه سپرده‌گذاران بوده‌است که با استفاده از ۲۵ سوال مطرح شده برای ۸ متغیر مستقل پژوهش، نشان داده شده است که ۲ متغیر گسترش مصرف گرایی و تورم بر کاهش جذب سپرده قرض‌الحسنه اثر معنادار نداشته اند. اما از میان ۶ متغیر دیگر، گسترش موسسه های خیریه و بازارهای سودده با بالاترین درجه اهمیت و تغییر ویژگی‌های جمعیتی بر کاهش جذب سپرده قرض‌الحسنه اثر معنادار داشته‌اند. اعتماد مردم در خصوص کارکردهای قرض‌الحسنه‌ای بانک‌ها در تجهیز و تخصیص منابع و شکل گیری موسسه‌های خیریه موجب افزایشی روند کاهش جذب منابع قرض‌الحسنه شده است.

فهرست منابع و مآخذ

ـ سیفلو، سجاد و خوانساری، رسول (۱۳۹۰)، مشکلا و راهکارهای تجهیز منابع از طریق قرض‌الحسنه در قانون عملیات بانکی بدون ربا، ویژه نامه بانکداری اسلامی، شهریور ۱۳۹۰.

ـ سبحانی، حسن و برخورداری، محمدرضا (۱۳۸۹)، بررسی عوامل موثر بر پس‌انداز بخش خصوصی در اقتصاد نفتی ایران.

ـ سایت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران **www.cbi.ir**

ـ صدر، سیدکاظم (۱۳۷۴)، آثار اقتصادی رفتار و عقد قرض‌الحسنه، مجموعه مقالات ششمین همایش بانکداری اسلامی: موسسه عالی بانکداری ایران.

ـ عرب‌مازار، عباس و کی‌قبادی، سعید (۱۳۸۵)، جایگاه قرض‌الحسنه در نظام بانکی ایران، فصلنامه اقتصاد اسلامی، شماره ۲۲.

ـ فرزین‌وش، اسدالله و شعبانی احمد (۱۳۸۱)، بررسی عقود در بانکداری اسلامی، پژوهشکده پولی و بانکی.

ـ کریم، سعید؛ علیمرادی ریزی، محمد و حجت الله حبیبی پور (۱۳۹۲)، بررسی عوامل موثر بر تجهیز منابع بانکی (مطالعه موردی بانک رفاه کارگران اصفهان).

ـ کمیجانی، اکبر و رحمانی، تیمور (۱۳۷۲)، تحلیلی تئوریک از اهمیت و ماهیت پس‌انداز و بررسی تجربی آن در ایران، مجله تحقیقات اقتصادی، شماره ۴۲.

ـ محققنیا، محمدجواد (۱۳۸۹)، بررسی جایگاه قرض‌الحسنه در نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران، معرفت اقتصادی، شماره اول.

ـ مجتهد، احمد و کرمی، افشین (۱۳۸۲)، ارزیابی متغیرهای موثر بر رفتار پس‌انداز ملی در اقتصاد ایران، فصلنامه بازرگانی، شماره ۲۷.

ـ موسویان، سید عباس (۱۳۸۳)، ارزیابی عملکرد سپرده‌های بانکی در بانکداری بدون ربای ایران. مجموعه مقالات پانزدهمین همایش بانکداری اسلامی، تهران؛ موسسه عالی بانکداری ایران.

ـ ناصر نادری (۱۳۸۷)، بررسی وتعیین عوامل موثر بر جذب سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز بانک تجارت (قلمرو تهران بزرگ)، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم اداری و مدیریت، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تهران.

__ Abhiman Das, Subhash C. Ray, Ashok Nag (2009). Labor-use efficiency in Indian banking: A branch – level analysis.

__ Ashfaqe H. khan. (1993). Analysis of Saving Behavior in Pakistan. Saving and Development.

__ Conceicao, M (2005), Profitability of a sample of Portuguese bank branches and its decomposition into technical and allocative components", European Journal of Operational Research.